

Recensioner

Eleana Kim, *Adopted Territory: Transnational Korean Adoptees and the Politics of Belonging*, Durham: Duke University Press, 2010

Barbara Yngvesson, *Belonging in an Adopted World: Race, Identity, and Transnational Adoption*, Chicago: University of Chicago Press, 2010

Internationell adoption i dess nutida mening uppstod och institutionaliserades som en reproduktionsmetod och som en barnmigrationspraktik efter Koreakriget (1950–53). Sedan dess har uppemot 800 000 barn från Tredje världen och det före detta östblocket adopterats till västvärlden varav USA har tagit in runt 600 000 och de skandinaviska länderna tillsammans närmare 100 000. Asien har dominerat som ursprungskontinent och står för mer än 2/3 av de 800 000 internationella adoptioner som genomförts mellan 1953–2010. Även om USA har adopterat mest i absoluta tal och asiatiska länder som Indien och Kina också har adopterat bort många barn, så är det Sverige med över 50 000 utlandsadopterade och Korea med närmare 200 000 bortadopterade som är de länder i världen som berörts mest av internationell adoption i relation till totalbefolkningen.

Ända sedan den internationella adoptionens uppkomst på 1950-talet har forskningen om verksamheten som sådan och om adoptivfamiljerna och de adopterade dominerats av ämnena medicin, psykologi, socialt arbete och juridik. Forskningsfrågorna har handlat om allt från att undersöka adopterades tillväxtkurvor, till eventuella problem med anknytning och anpassning till adoptivföräldrarna och till värdlandet eller adoptivfamiljens status inom familjerätten. Denna typ av klassisk adoptionsforskning är fortfarande till största delen den dominerande i Sverige och Europa.

Nu har de båda amerikanska antropologerna Eleana Kim vid University of Rochester och professor Barbara Yngvesson vid Hampshire College utkommit med varsin monografi vars innehåll skiljer sig från denna dominerande västerländska adoptionsforskning och som båda berör Korea och Sverige: Eleana Kims *Adopted Territory: Transnational Korean Adoptees and the Politics of Belonging* och Barbara Yngvessons *Belonging in an Adopted World: Race, Identity, and Transnational Adoption*. Eftersom både Kim och Yngvesson är antropologer finns det många likheter dem emellan i fråga om design och metodologi, men det finns också skillnader beroende på val av geografiska platser.

Adopted Territory är en studie av uppkomsten och utvecklingen av en global rörelse och gemenskap bland vuxna adoptivkoreaner i ett 20-tal västländer. Boken bygger på intervjuer med och deltagande observationer bland adopterade i USA och adopterade som flyttat till Korea, men också ett antal svenska adoptivkoreaner finns med som informanter. Under många år var de utlandsadopterade själva osynliga i det offentliga samtalet om internationell adoption både i de västerländska mottagarländerna och i

ursprungsländerna. De adopterade dök naturligtvis upp i adoptionsbyråers annonser och informationsmaterial, i intervjuer med och självbiografier av adoptivföräldrar och även i officiella tal hållna av ambassadörer och regeringsföreträdare liksom i studier och rapporter skrivna av forskare och andra experter, men de talade sällan eller aldrig för sig själva.

Denna situation har successivt kommit att förändras från och med det sena 1990-talet och än mer på 2000-talet. Särskilt de adopterade från Korea började då aktivt försöka hitta och söka kontakt med varandra genom att organisera sig i nationella och regionala sammanslutningar och genom att börja hålla internationella evenemang. Denna oväntade utveckling åtföljdes av en veritabel explosion av en kulturell produktion som inkluderar ett flertal kritikerrosade romaner liksom konstverk och filmer, samt ett stort antal självbiografiskt färgade berättelser publicerade i antologier, tidningar och tidskrifter på alla de olika västerländska språk som de adopterade talar. Det är just denna framväxt av en specifik adoptivkoreansk rörelse med dess extremt deterritorialiserade och heterogena karaktär som Kim har följt och studerat i över ett årtionde.

Kim konceptualiserar i sin bok denna rörelse och gemenskap som varande en mot-offentlighet (*counterpublic*) då den talar tillbaks mot de dominerande bilderna av och berättelserna om internationell adoption både i västvärlden och i Korea. Även om den första nationella adoptivkoreanska föreningen faktiskt grundades i Sverige redan 1986, Adopterade koreaners förening (AKF), så var det först under andra hälften av 1990-talet som rörelsen blev internationell. Efter den första internationella så kallade Gathering of Adult Korean Adoptees som ägde rum i Washington, USA, 1999, har ytterligare fyra internationella Gatherings anordnats i Oslo, Norge, 2001 och i Seoul, Korea, där den senaste ägde rum 2009 med nästan 600 deltagare från 20 olika västländer.

Adopted Territory är en viktig publikation och en avancerad analytisk studie av vad den adoptivkoreanska kulturen, subjektiviteten och motoffentligheten kan tänkas grundas på och bestå av. Kim menar att den adoptivkoreanska gemenskapen är ett exempel på en helt ny typ av transnationell rörelse som baserar sig på nya och andra sätt att bilda och begreppsliggöra släktskap på som går bortom blodsbasead biologisk essentialism liksom formellt nationalstatsmedlemskap, och som dessutom i högsta grad är momentan, begränsad till en enda generation och deterritorialiserad på alla sätt och vis.

Belonging in an Adopted World är märkligt nog den första fullödiga akademiska monografen på engelska som undersöker hur vuxna utlandsadopterade i Europa och i Sverige navigerar mellan och positioneras inom frågor som rör tillhörighet, utanförskap, nationalitet, ras och globalisering. Trots att Europas omkring 200 000 utlandsadopterade, varav hälften alltså hittas i Skandinavien och varav mer än 1/3 är från Korea, är mycket visuellt synliga i de europeiska mottagarländerna, vanligtvis uppväxta och bosatta som de är i hypersegregerade medel- och överklassmiljöer dominerade av vita européer och ofta utgörandes den enda fysiska icke-vita närvaron i sådana områden, så inkluderas de sällan eller aldrig i den forskning som intresserar sig

för invandring, postkolonialitet och diskriminering. Det är denna tystnad kring de utlandsadopterade liksom den potentiellt delikata position som dessa kan tänkas tilldelas såsom utgörande ett slags ”felande länk” mellan den vita majoritetsbefolkningen i Europa och de icke-vita invandrarna och minoriteterna, som Yngvesson utgår ifrån när hon studerar hur adopterade i Sverige identifierar sig rasligt och etniskt, och hur de relaterar till både ursprungslandet, den ”egna” invandrargruppen och svenskheten.

Yngvessons bok bygger på intervjuer med vuxna adopterade i Sverige och med personal på svenska adoptionsorganisationer liksom på analyser av utlandsadopterades i Sverige självbiografiska texter och deltagande observationer och fältarbete i samband med adoptionsrelaterade evenemang i Sverige. Yngvesson som talar och förstår svenska kommer från en amerikansk adoptionskontext med allt vad det innebär av ett öppnare förhållningssätt till biofamiljen liksom till ursprungslandet och till den minoritet som den adopterade blir knuten till. Just därför är det så fascinerande att ta del av Yngvessons analyser av svenska och europeiska föreställningar kring ras, vithet, ursprung och tillhörighet i relation till de utlandsadopterade. Hit hör bland annat Yngvessons tolkningar av det mer eller mindre fullständiga brottet med de utlandsadopterades tidigare familje- och etniska bakgrund och den mer eller mindre fullständiga transplantationen av henne in i en (nästan alltid vit) svensk (oftast medel- eller överklass-) familj och in i ett land där detta med att söka efter de biologiska föräldrarna och att besöka ursprungsländerna betraktas som betydligt mer kontroversiellt än i USA.

Yngvesson har lyckats skriva en mångbottnad och komplex studie av Sverige som varandes inte bara världens (proportionellt sett) ledande internationellt adopterande land, utan också en studie av svenskheten och kanske framför allt av den svenska vitheten och dess relationer till sådana storheter som nation, familj och ras. I *Belonging in an Adopted World* blir det nämligen uppenbart hur svenska värderingar rörande vad som är en familj och hur den mycket omtalade svenska individualismen är ett extremfall även i en västerländsk jämförelse, och hur denna svenskhet ofta kolliderar med andra icke-västerländska praktiker av utökade familjenätverk, transnationella tillhörigheter och andra förståelser av etnicitet och nationalitet. Även om jag själv inte helt delar författarens analys av vad som driver de utlandsadopterades så kallade återresor till ursprungslandet och sökanden efter biofamiljen, så framstår Yngvessons bok som en mycket pricksäker dekonstruktion av svenskheten och den svenska vitheten mot bakgrund av hur de adopterades icke-vita kroppar ständigt krockar med en historiskt sedimenterad svensk självbild enligt vilken svenskar är vita, liksom hur samma icke-vita utseenden också hela tiden kopplas samman med icke-adopterade invandrare och deras ättlingar som ofta härrör från samma ursprungsländer eller regioner som de adopterade. Det är denna specifika svenska vithet och dess oförmåga att kunna acceptera de tiotusentals ”Tredje världen-kroppar” som de utlandsadopterade härbärgerar, och av vilka de flesta dessutom tillhör de övre sociala skikten i det svenska samhället, som inte bara utgör fonden för Yngvessons studie utan också resulterar i att tyvärr alltför många vuxna adopterade utvecklar självdestruktiva praktiker och psykiska problem sammankopplade med skolsvårigheter och mobbning, arbetslöshet och utslagning, alkohol- och drogmissbruk och psykisk ohälsa och självmord.

Även om Kims och Yngvessons böcker ibland lider av den vanliga sjukan som dagens akademiska monografier drabbas av när de består av kapitel som redan har publicerats tidigare som tidskrifts- eller antologiartiklar, och därför innehåller upprepningar här och där och inte alltid är så lätta att läsas sammantagna som en enda löpande text, så går det att konstatera att både adoptivkoreanerna och de vuxna utlandsadoperade i Sverige nu äntligen har blivit uppmärksammade och behandlade och beforskade av två amerikanska forskare. Kims och Yngvessons studier visar framför allt övertygande, och i motsats till den fortsatt starka hållningen i Sverige, Skandinavien och Europa som säger att adopterade inte har något att göra med ämnen som invandring och rasism, att vuxna utlandsadoperade faktiskt kanske utgör en av de mest utmanande och fascinerande grupper som överhuvudtaget går att studera i vår tid.

Tobias Hübinette, Mångkulturellt centrum, Botkyrka

Eva Kärfve, *Det moraliska spelet*, Stockholm: Symposion, 2010

För elva år sedan rörde Eva Kärfve om i både den egna och den psykiatriska professionen med sin bok *Hjärnspöken*. Sociologin visade sig ännu ruva på en potential att riva upp djupt inrotade föreställningar om normalitet och avvikelse som Kärfve i sitt verk och den efterföljande debatten realiserade. Frågor som sociologer sedan lång tid lämnat åt andra discipliner – om vetenskaplighet, mänsklig natur, psykisk sjukdom, skuld – återkrävdes plötsligt och omvärldens häftiga reaktioner inbegrep såväl indignation som jubel. Då riktade sig kritiken mot ett forskarlag vars handlösa fall skulle sprida sig som en förstasidesnyhet. I *Det moraliska spelet* är kritikens objekt mindre specifikt, men återigen ger sig Kärfve i kast med att återta ett av sociologins förlorade områden.

Det handlar om moral. Inte, som tidens anda påbjuder, om ondska eller godhet, utan om det redan naturaliserade, alternativt relativiserade (beroende på disciplin, återigen). Kärfve frågar sig: Vad är moral? Hur är moralen möjlig? Varför skiljer den sig så mellan kulturer? Finns det en återkommande moral i alla samhällen? Den meta-etiska grundtesen är enkel: moralen är inte enbart en individuell angelägenhet; om vi vill förstå den i all sin variation, som globalt fenomen, i förtryckande och lösgörande skepnad, måste vi analysera den som kollektiv grundinställning, som socialt konstituerad och socialt konstituerande.

Från denna durkheimska utgångspunkt formulerar Kärfve sin moralteori bortom Hobbes, Rousseau och Montesquieu, mot Durkheim själv och i närkamp med dagsaktuella Richard Dawkins, den alltmer populära neuro-etiken och ännu levande sociologer som Zygmunt Bauman. Kärfve argumenterar kraftfullt mot olika föreställningar om en "absolut moral" som hängandes i himmelriket, driven av evolutionen eller insprängd i hjärnan lever oberoende av sociala strukturer. Samtidigt vänder hon sig emot den inom sociologin så vanliga kulturrelativismen. Moraliska system kan till innehållet fyllas av allt från fascism till socialism konstaterar hon, men något av det mest intressanta med Kärfves analys är att hon ändå söker visa på generella värden.

Utifrån ett imponerande historiskt, antropologiskt och skönlitterärt material framlägger hon framförallt *löftet* som en sådan konstant. Att hålla sitt löfte, vara sin grupp trofast, är inte bara av samhällen påbjudet; det är en förutsättning för samhället, för att social samhörighet alls ska vara möjlig. Följaktligen är även *förräderiet* en synd i alla samhällen: ”Och här tillgriper varje grupp de hårdast tänkbara bestraffningarna”, skriver Kärfe. ”Vi kan bara peka på det faktum att svensk lagstiftning som avskaffade dödsstraffet 1921 behöll det för förräderi i krigstid ända fram till 1973” (s. 234).

Men hon gör det inte enkelt för sig. Boken tar avstamp i en intervju som vid första intryck tycks falsifiera teorin om moralen som samhällets murbruk. 1992, under brinnande krig, hjälper den fattige bonden Fadil Fejzić en serbisk familj som hamnat på fel sida fiendelinjen och därför tvingas utstå en mängd övergrepp och trakasserier från sin omgivning. Avskydda och isolerade hotas de av svält. Efter fem dagar med te som enda näring ställer Fejzić en kanna mjölk utanför deras dörr. Trots spott och spe från övriga i den muslimska enklaven gör Fejzić mjölkleveransen till daglig rutin – i 442 dagar matar han familjen. Frågan infinner sig: hur kan en handling som vi uppfattar som moraliskt riktig samtidigt likna förräderi och därmed bryta mot moralssystemens gemensamma nämnare? Genom sin bok använder sig Kärfe skickligt och intresseväckande av Fejzićs mystiska hjältehandling som referenspunkt för att närma sig det moraliska spelets mer komplexa sidor.

Vissa förklaringar låter sig lätt avfärdas: vore den mänskliga biologin moralens grund skulle det bli svårt att förklara varför enbart Fejzić ville hjälpa familjen utan att använda sig av samma indelningar och kategoriseringar som förr förknippades med rasbiologi. I Kärfes analys är moralens självkonsekrerande karaktär en viktig hörnsten. Med exempel som Paulus tidiga etablering av kristendomen och Coca-Cola-koncernens rituella årsmöte beskriver Kärfe hur det enskilda moralssystemet sakraliseras och görs till ett gruppens signum. Detta leder över till en resonansfull utredning av hedersbegreppet. Med återkopplingar till det svenska kvinnoförtryckets historia och sociologins älskade Kabylien, visar Kärfe hur hedern kan betraktas som helighet omsatt till personligt ägande, som ett symboliskt kapital. Hedern spelar vidare en nyckelroll i de ständiga omförhandlingar av moralen som bestämmer samhällets gräns gentemot omvärlden. Detta är moralens politiska funktion, som gränsvakt mellan grupper, bevarande interna hierarkistrukturer och ibland avskiljande i skapandet av nya klasser och fraktioner.

Kärfes begreppsutredningar är långt fler och intressantare än vad man här kan redogöra för. Tillsammans för de läsaren tillbaka till Fadil Fejzić. Någon komplett förklaring till hans goda handling ges givetvis inte då detta skulle kräva mer än en biografi. Men Kärfes vidareutveckling av Bourdieus habitus-begrepp ger en fingervisning. De moraliska fälten har en strukturerande verkan: externa normer internaliseras, men alltid med viss individuell variation. Vår erfarenhet av moraliska fält skiljer sig åt; i Fejzićs fall visade han sig vara särskilt påverkad av sina morförelldrar och av två samexisterande moralssystem under Tito-regimen, islam och kommunismen, som tillsammans förenades i sin omsorg om den nödstälde: ”Islam kräver barmhärtighet och socialismen inpräntar solidaritet” (s. 274).

Kärfve lämnar även dörren öppen för andra förklaringar. I en liknelse med Saussures *langue* och *parole*, beskriver Kärfve det moraliska livet som reglerat, men inte determinerat av moralkoderna. Här finns ett mått av frihet för individ och historieförlopp, en enskild människa ”som genom denna öppning eller flik av obestämbarhet har förmåga att bryta sig loss och skapa någonting alldeles nytt” (s. 21). Och, skriver hon senare: ”Beroende på en mängd sociala faktorer, där graden av emotionell energi i interaktionsritualer kan vara den viktigaste (men inte den enda verksamma) kan enstaka individer vars personlighet skapas i samklang med denna moraliska ansvarskodex också utveckla ett slags självständighet, som gör att de ger sig själva rätten att begrunda och värdera moralisk handling” (s. 151).

En av hennes slutsatser, att den mänskliga förmågan till solidarisk handling kräver social grogrund för att växa i habitus, pekar således i både strukturell och existentiell riktning: moralsystemets konkreta värden spelar givetvis in, men också subjektets möjligheter till att uppnå ”sjelvständighet”. I denna vackert skrivna bok ger oss Kärfve ytterligare ett par välslipade glasögon för att betrakta människan ur det föränderliga perspektiv.

Roland Paulsen, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

Carl Schmitt, *Det politiska som begrepp*, Göteborg: Daidalos, 2010

När jag skriver den recension ni just läser är medierna upptagna av krisen i ett känt modehus i Paris, sedan dess chefsdesigner polisanmäls för antisemitism. Han har bland annat vräkt ur sig saker som ”Jag älskar Hitler”.

Samtidigt ser man inom samhällsvetenskapen ofta positiva hänvisningar till en jurist och politisk tänkare som uttryckte ungefär samma sak då nationalsocialismen triumferade i Tyskland på 30-talet. Carl Schmitt (1888–1985) återkom på bred front under 1980-talet sedan tidskriften *Telos* ägnat honom ett uppmärksammat temanummer. Därefter har intresset för Schmitt bara växt. Han tycks nu finnas med överallt, åberopas med gillande såväl i senaste numren av *New Left Review* och *London Review of Books* som i *Current Sociology*. Hur hänger det här ihop? Varför är acceptansen för extrema politiska åsikter så olika? De flesta som känner till Schmitt vet också att han var medlem i NSDAP och har förmodligen hört talats om hans beryktade artikel ”Der Führer schützt das Recht” från 1934, där han i entusiastiska ordalag beskriver hur Tysklands ledare förmår ingripa och skapa sin egen rätt, avkunna dödsdomar utan rättegång: ”Den sanne ledaren är alltid också domare.”

Men kanske är Carl Schmitts teorier och begrepp av sådan klass att man bör bortse från hans politiska ställningstaganden? Ett av hans mer kända teoretiska arbeten, *Der Begriff des Politischen* (1932), finns nu i god svensk översättning; det är bara att läsa och bedöma själv.

Den svenska utgåvan motsvarar 1963 års tyska med dess då nyskrivna förord och sju sidor avslutande kommentarer av Schmitt för att ”underlätta läsningen av denna

nyutgåva av en 30 år gammal text” och ”åtminstone för en kort stund låta en text som nästan har drunknat i floden av vederlägningsförsök få komma till tals igen” (s. 133). Nu, nästan 50 år senare, är kritisk granskning mer sällsynt. Den mest genomarbetade kritiken av Schmitts teoretiska arbete är nog fortfarande Ingeborg Maus *Bürgerliche Rechtstheorie und Faschismus: Zur sozialen Funktion und aktuellen Wirkung der Theorie Carl Schmitts* från 1976.

Men varför dagens mer okritiska hållning och flitiga citerande? Schmitt skriver i förordet att han för egen del ”får nöja sig med att spekulera kring orsakerna till det ihållande intresse för texten som har föranlett denna nyutgåva” (s. 38). Om man vill spekulera kring orsakerna till det nya intresset för hans texter kan man kanske säga att de passar tidsandan i det postsekulära samhället. Man hör ofta formuleringen vad det är ”att vara” det ena och det andra, som i meningen ”vad det är att vara människa”. *Det politiska som begrepp* har just som syfte att förstå och beakta vad ”det politiska” är, eller ”det politiskas väsen”. Stundtals blir det intressant läsning, Schmitt har god överblick över sin tids politiska och rättsliga teorier och tycker sig se var det brister. Men den som anser att just *frånvaron* av olika former av begreppslig essentialism bör vara utgångspunkten för sociologisk och statsvetenskaplig teori har inte mycket att hämta hos Schmitt.

Den mest kända distinktionen eller metaforen i *Det politiska som begrepp* är förstås ”vän/fiende”. Dock ska begreppen vän och fiende ”förstås i konkret, existentiell mening, inte som metaforer eller symboler, inte hopblandade med och urholkade av ekonomiska, moraliska eller andra idéer, och allra minst i en personlig, individualistisk mening som ett psykologiskt uttryck för personliga känslor och böjelser” (s. 47). Schmitt är mycket utförlig i sin argumentation om vad som bör konstituera ”vän” respektive ”fiende”, men det är likväl svårt att uppfatta texten som annat än ett tidsdokument. Vad sägs egentligen mer än att Schmitt förordar ett slags existentiellt konfliktperspektiv utifrån antaganden om ”mänsklig ondska” och naturtillståndet ”allas krig mot alla” (Hobbes)? Då framstår det osofistikerade sociologiska konfliktperspektivet mer fruktbart. Att helt enkelt beskriva ett samhälles struktur, formell och informell, utifrån vilka grupper som har olika intressen och befinner sig i konfliktsituationer.

Det har diskuterats om det finns någon idémässig förbindelse mellan innehållet i Schmitts verk och hans politiska agerande. Carl-Göran Heidegren menar i sin inledning till *Det politiska som begrepp* att det inte finns någon kontinuitet i Schmitts tänkande som skulle kunna förklara hans inträde i NSDAP den 1 maj 1933. Efter Weimarrepublikens fall levde man i en ny tid som krävde en annan statsform. Och den nya regimen ”tycktes svara mot hans idé om en ledardemokrati som visste att skilja mellan vän och fiende” (s. 19). Men det är väl just idén om ”ledardemokrati” som är kärnan i den nationalsocialistiska ideologin? Och den fanns ju redan i det utkast till *Der Begriff des Politischen* som publicerades 1927, vilket antyder en kontinuitet i tänkandet. Samma idéer finns för övrigt också i *Die Diktatur*, som skrevs 1921.

Till bilden av Schmitt som politisk tänkare och opinionsbildare hör också att han efter krigsslutet, då han en tid satt häktad, aldrig med ett ord berörde sitt engagemang

för nationalsocialismen. Dock är han i de dagboksanteckningar han förde åren 1947–1951 öppen om sina känslor och åsikter. Dagboken var avsedd för postum publicering och så skedde också: *Glossarium* utkom 1991. Där kan man läsa följande om det publiceringsförbud han ålågts. "Genocid, folkmord, patetiska begrepp; [--] Men mot mig begår man det mest skamlösa idémord" (s. 265). Men här finns också glimtvis politisk klarsyn: "Inget är mer utbytbar än höger och vänster" (s. 264). Den reflektionen tycks dagsaktuell: Schmitts omhuldade begreppspar "vän/fiende" är det nya "vänster/höger" hos intellektuella som vill vara med sin tid.

Juristen och rättsfilosofen Ernst-Wolfgang Böckenförde får sista ordet i den svenska utgåvan och ställer frågan om Schmitts statsrättsliga teori och dess grundläggande begrepp och distinktioner fortfarande är aktuella för att "[--] förstå staten, det statliga livet och den statliga existensen" (s. 167). Nja, om man anser att samhälls- och statsvetenskap bör återgå till att ställa existentiella frågor om "det politiskas väsen" och "krigets innersta mening" – så kanske det; annars inte.

En tänkvärd fråga i sammanhanget är förstås hur och med vilka motiv det pluralistiska demokratiska samhället bestämmer vad som kan sägas, och av vem. Till exempel om olika historiska diktaturers gärningar. Chefsdesignern i Paris polisanmäldes och förlorade jobbet; Carl Schmitt däremot går mot nya postuma segrar: från "ideocidium" till tongivande intellektuell och respekterad politisk teoretiker.

Lena Lindgren, Rättssociologiska enheten, Lunds universitet

Sara Uhnoo, *Våldets regler: Ungdomars tal om våld och bråk*. Göteborg: Daidalos, 2011

Sara Uhnoos doktorsavhandling *Våldets regler* undersöker moraliskt arbete, närmare bestämt ungdomars interaktiva och diskursiva ansträngningar för att markera vad de anser är rätt och fel agerande i våld och bråk. Med hjälp av inspelade och utskrivna intervjuer med 41 göteborgsungdomar i åldern 15–21 (här ingår åtta fokusgruppintervjuer) analyserar Sara Uhnoo hur ungdomar förhandlar om regler för legitimt och illegitimt agerande i våld och bråk samt hur dessa förhandlingar förhåller sig till vuxendominerade samhällsdiskurser.

Diskurserna identifierar Sara Uhnoo med hjälp av dagstidningsartiklar. På så sätt bildar dagens samhällsdebatter en fond mot vilken ungdomarna artikulerar olika tolkningsvokabulärer. En tolkningsvokabulär är liksom en bestämd diskurs ett mönster för människors tal men en tolkningsvokabulär är mer dynamisk och flexibel.

Avhandlingen rymmer åtta välkomponerade analytiska kapitel. I kapitel 3 undersöker Sara Uhnoo ungdomarnas tal om dagens våldsfrekvens, förändrad våldskaraktär i samhället och våldets utveckling över tid. Hon finner att de intervjuade i mångt och mycket resonerar på samma sätt som samhällsdebattörer, det vill säga de är nostalgiska över ett mindre våldsamt "då" och beklagar det påstått ökade och allt grövre våldet "nu".

Från kapitel 4 och framåt behandlas våld eller bråk mellan ungdomar mer speci-

fikt, först i termer av vardagliga och eskalerande bråk. Ungdomarna använder en normaliserande tolkningsvokabulär, det vill säga de framställer ungdomsbråk som förgivettaget, oundvikligt, ständigt närvarande men också spännande eller skrämmande. Bråk antas lätt uppstå och de förknippas främst med unga män. Även här liknar ungdomarnas tal debattörers formuleringar. Ungdomsbråk framstår som ett angeläget samhällsproblem.

I kapitel 5 analyserar Sara Uhnoo talet om ungdomsbråkens början. Förolämpningar, "skitsnack", närmanden mot partner och kroppsliga överträdelser tillhör de givna startpunkterna och "vem eller vilka som gjorde fel först och mest" utgör det givna moraliska ämnet. Sara Uhnoo uppmärksammar tre tolkningar av bråkskapande: kränkande handlingar "i sig", bråksignaler och bråkförevändningar. Den sistnämnda associerar ungdomarna till rollen som bråkmakare.

I nästföljande kapitel analyserar Sara Uhnoo ungdomarnas tal om att "slå tillbaka", det vill säga hur de ställer sig till andras provokationer. Den som slår första slaget tillskrivs ansvar men det finns enligt ungdomarnas resonemang repliker som är värre, till exempel att tala illa om någons mamma. Då kan ett inledande slag legitimeras eftersom repliken räknas som "först". I allmänhet konstrueras det andra slaget som oproblematiserat och det första som illegalt men även det andra slaget kan problematiseras om det anses överdrivet.

Kapitel 7 behandlar kompisars positioner vid ungdomsbråk, alltså de positioner som utomstående vänner placeras i. Ungdomarna tecknar en bild av dilemman när de tvingas att tolka ett pågående bråk och välja mellan tänkbara roller: neutral gränsbevakare, lojal supporter, räddare i nöden eller passiv individualist. Reglerna är återigen situations- och relationsbundna. Om en konflikt till exempel definieras som "ens egen" ligger rollen som lojal supporter nära till hands. Om konflikten däremot definieras som "deras" ligger snarare rollen som passiv individualist nära till hands eller möjligen rollen som "räddare i nöden".

Kapitel 8 och 9 handlar om skojbråk och syskonbråk. Skojbråk tolkar ungdomarna som harmlös och rolig lek, i kontrast till den samhällsdiskurs som tvärtom utmålar skojbråken som riskabla och fördärvliga. De intervjuade tar visserligen upp eskaleringsrisken men gestaltar ändå bråk på låtsas som en jämlik lek, styrd av regler som "inte för hårt och inte för skadligt" och "allt som inte skadar är tillåtet".

När det gäller syskonbråk är istället både samhällsdiskursen och ungdomarnas tolkningsvokabulär normaliserande. Syskonbråk omtalas som vardagliga familjekonflikter och tolereras, det vill säga de polisanmäls inte. Det finns exempel på problematiseringar i ungdomarnas tal men då förläggs syskonbråken bland "hypotetiska andra". Ungdomarna kan också tala om syskonbråk som äldre bröders fostran av yngre. Men varken skoj- eller syskonbråk är unikt för killar. Tjejerna i studien berättar om åtskilliga erfarenheter av dessa bråktyper.

Kapitel 10, slutligen, uppmärksammar moraliskt arbete kring killars våld mot och sexuella kränkningar av tjejer. Här pendlar ungdomarnas diskussion mellan att se slag mot tjejer som å ena sidan legitima i ett bråk mellan jämlikar, å andra sidan illegitima och ett slag mot en svagare. Tjejers utsatthet formuleras i sexuella termer och killars

våld mot tjejer sexualiseras. En könsspecifik regel ("en man slår inte en kvinna") uppträder växelvis med en könsneutral ("ingen får slå en svagare"), vilket ger ett spänningsfyllt positionsfält i talet om tjejer: å ena sidan oslagbara, å andra sidan slagbara.

I avhandlingens slutkapitel ordnar Sara Uhnöo ungdomarnas tolkningsvokabulärer i en typologi utifrån de sociala relationer som omtalas, vilket även sammanfattar ungdomarnas moraliska arbete. Maktförhållanden och graden av distans hänger samman med ordval som "ungdomsbråk" och "misshandel". Ett ungdomsbråk antas ske mellan obekanta eller vagt bekanta jämlikar medan ojämlika förhållanden antas präglade som kallas misshandel. Ett skoj- eller syskonbråk sker mellan ömsesidigt kända och jämlika parter, såsom de intervjuade framställer det.

Som förhoppningsvis redan har framgått innehåller avhandlingen en rad av fynd som Sara Uhnöo skickligt placerar i förhållande till både tidigare forskning och utomakademiska debatter. Till avhandlingens svagheter hör de ibland alltför långa omtagningarna, den hårt innehållsstyrda (snarare än formstyrda) sorteringen av materialet och ett fåtal alltför drastiska slutsatser, till exempel beträffande maskulinisering, andrafiering och rasifiering. Valet av begreppsparet diskurs och tolkningsvokabulär kunde också ha motiverats på ett tydligare sätt.

Men detta är randanmärkningar. Generellt är analyserna skarpa, välgrundade och originella, i synnerhet när det gäller syskonbråk, skojbråk, kompispositioner vid bråk och bråkens könsspecifika respektive könsneutrala regler. Språket är spänstigt och presentationen medryckande. Sara Uhnöos beläsenhet i ämnet och förtrogenhet med sitt material gör avhandlingen inbjudande och lärorik. Relationstolkningen av ungdomarnas moraliska arbete är klagörande och ger en fin sociologisk och socialpsykologisk ram kring arbetet som lyfter dess resultat.

Samma sak åstadkommer det övergripande intresset för moraliskt arbete. Sara Uhnöo visar att ungdomar är långt ifrån normlösa eller blasé inför frågor om våld och bråk utan tvärtom synnerligen kompetenta i att förhandla fram ett situationellt och relationellt grundat regeltänkande. Hon visar också att berättelser om skoj- och syskonbråk med fördel kan användas för att analytiskt vardagliggöra fenomen som vi lätt exotiserar eller schabloniserar. Jag är övertygad om att fortsatt konstruktionistisk och diskursiv forskning om våld och bråk skulle ha stor nytta av att följa Sara Uhnöos exempel.

David Wästerfors, fakultetsopponent